

Dzień Wspólnot Narodowych: z czego możemy się cieszyć, a co musimy dopracować

zw.lf/wilno-wilenszczyzna/dzien-wspolnot-narodowych-z-czego-mozemy-sie-cieszyc-a-co-musimy-dopracowac

21 maja 2020

Foto archiwum

W 2000 roku Litwa bezwarunkowo ratyfikowała Konwencję ramową o ochronie mniejszości narodowych, deklarując determinację we wdrażaniu zasad tego dokumentu do ustawodawstwa krajowego i odpowiedniej polityki rządowej. Zasadniczy i często pomijany artykuł 1 Konwencji, zgodnie z którym, ochrona praw i wolności mniejszości narodowych, a także osób należących do nich, stanowi integralną część międzynarodowej ochrony praw człowieka oraz wchodzi w zakres współpracy międzynarodowej. W związku z tym poszczególne grupy mniejszościowe wystosowali pytanie, czy mniejszości narodowe są integralną i nierozrwalną częścią praw człowieka, czy też są objęci specyficznymi prawami i nie powinny być postrzegane w tym kontekście przez dwie dekady, zgodnie z postanowieniami traktatu międzynarodowego. Należy jednak zauważyć, że podobnie, jak w przypadku innych drażliwych społecznie grup, które podlegają regulacji prawnej, np. zapewnienie praw osobom niepełnosprawnym, podobnie w przypadku ochrony praw mniejszości narodowych są wyjątki, a stosowane normy bywają często uważane za dyskryminację pozytywną.

Pomimo to, że posiadamy bezpośrednio ratyfikowaną Konwencję ramową, niestety **od 2010 roku na Litwie nie obowiązuje Ustawa o mniejszościach narodowych**. Ten akt prawny, który został przyjęty jeszcze w 1989 roku, miał wystarczająco deklaratywny charakter i nie zapewniał kompleksowego mechanizmu wdrażania praw mniejszości narodowych mieszkających na Litwie, ale przewidywał podstawowe zasady, np. instytucje, które utrzymują regularny kontakt z mieszkańcami, muszą stworzyć warunki, by był on nie tylko w języku litewskim, a w razie potrzeby, w języku mniejszości, jeżeli stanowi ona większość na tym obszarze. Obecnie na Litwie nie ma aktu prawnego, który określałby zasady językowe czy inne prawa, dotyczące mniejszości narodowych. Niektóre dziedziny życia publicznego pozostają nieuregulowane, a zakazy odpowiednio stosowane, natomiast często nie są one zgodne z przepisami i celami ratyfikowanej Konwencji ramowej. Powstaje zatem pytanie, **czy Litwa potrzebuje odrębnego i specjalistycznego aktu prawnego, który regulowałby ochronę mniejszości narodowych?** W tym względzie istnieją dwa obozy i nie tylko na szczeblu krajowym, ale także międzynarodowym. Jeden z nich twierdzi, że tylko odrębna ustawa może w pełni zagwarantować wszystkie prawa mniejszościom narodowym i ich ochronę, podczas gdy drugi zauważa, że istniejące przepisy można uzupełnić odpowiednimi rozporządzeniami, unikając w ten sposób przyjęcia dodatkowej ustawy. Warto podkreślić, że obie opinie są poprawne i każde państwo może, w zależności od kontekstu historycznego i bieżących potrzeb, zdecydować się na odpowiednie regulacje. Jednak istniejąca na Litwie luka prawna nie jest właściwym rozwiązaniem sytuacji, a raczej jego brakiem. Dlaczego przyjęcie odrębnej ustawy jest w przypadku naszego kraju stosowne? Bowiem Litwa przyjmując taki akt prawny mogłaby w końcu zdecydować na temat ostatecznej koncepcji mniejszości narodowych. Obecnie takie pojęcie nie funkcjonuje, a generalne sformułowanie nie istnieje również w międzynarodowych dokumentach. Prawo poszczególnych państw ustanawia listę tego, kogo uznaje się za mniejszość narodową i jakie prawa przyznaje się tym grupom, podczas gdy inne ustanawiają kryteria, według których pojęcie mniejszości narodowych pozostaje żywym organizmem i dostosowuje się w zależności od sytuacji.

Dlaczego postanowienia Konwencji ramowej nie są wystarczające? Jej przepisy określają ogólne wytyczne i kierunki, natomiast to do poszczególnych państw należy wybranie odpowiedniego modelu. Na przykład, Konwencja stanowi, że na obszarach zamieszkałych tradycyjnie lub w znaczącej ilości przez osoby należące do mniejszości narodowej, o ile osoby te tego sobie zażyczą, i tam, gdzie takie życzenie odpowiada rzeczywistym potrzebom, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, warunki, które umożliwią używanie języka mniejszości w stosunkach pomiędzy tymi osobami a organami administracyjnymi. I jedynie ustawodawca po faktycznej ocenie sytuacji może zdecydować na jakich terytoriach Litwy ten zapis może mieć zastosowanie. Często dyskusja na temat wdrażania praw mniejszości językowych ociera się o debatę na temat odsetka mniejszości, czyli ile procentowo przedstawicieli mniejszości narodowych powinno zamieszkiwać określone terytorium, żeby wcielono w życie odpowiednie regulacje. Podkreślenia wymaga fakt, że przejmowanie praktyk innych krajów mija się z celem. Procentowe określenie odsetka powinno być poparte demograficznymi wskaźnikami oraz potrzebą danego regionu, a także ustaleniem przesłanki, która zapewniłaby skuteczne wcielenie praw w życie. Należy również zwrócić uwagę, że w przypadku wdrożenia niektórych praw

językowych w życie, zmiany w prawie nie są wymagane. Uchwała rządu Litwy w sprawie zasad analizowania wniosków i skarg oraz obsługa beneficjentów w jednostkach administracji publicznej stanowi, że biorąc pod uwagę funkcje pełnione przez instytucję i kompetencje urzędników państwowych tej instytucji, jej kierownik ma prawo określić inne języki, w których można przyjmować pisma. Jako **przykład dobrych praktyk może posłużyć postanowienie Samorządu miasta Wilna w sprawie pisemnej i ustnej obsługi beneficjentów w innych językach**. Już od jakiegoś czasu obsługa mieszkańców w stołecznym samorządzie odbywa się w czterech językach, w których informacja znajduje się również na portalu informacyjnym tej instytucji, a odtąd można również przy ich użyciu wnioskować. Przyjmowanie oraz przetwarzanie pism w różnych językach staje się dowodem na to, że Wilno jest otwarte i wolne, a rządowa uchwała spełnia wymogi międzynarodowych zobowiązań.

Pomimo tego, że w Sejmie zarejestrowano nawet kilka różnych projektów ustawy o mniejszościach narodowych, nie były one od pewnego czasu omawiane. Należy również zauważyć, że zarejestrowane projekty aktów prawnych są do siebie podobne i opierają się na zasadach Konwencji ramowej, natomiast bez szczegółowej analizy sytuacji i potrzeb na Litwie. W tym miejscu należy jednak wspomnieć o pozytywnej inicjatywie Departamentu Mniejszości Narodowych – powołanie grupy roboczej, która pracuje nad nowym projektem ustawy, przy współpracy z przedstawicielami zarówno mniejszości narodowych, jak i oddelegowanych przedstawicieli instytucji, zainteresowanych tematyką. Zaangażowanie samych grup w fazę opracowywania prawa jest szczególnie ważnym i przypuszczalnie kluczowym elementem zapewniającym, że opracowywane przepisy nie mają charakteru deklaratoryjnego. Komitet Doradczy Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych co pięć lat dokonuje przeglądu postępów we wdrażaniu przez Litwę zobowiązań wynikających z Konwencji. Zaleceniem, które ciągle się powtarza, jest właśnie brak odpowiednich regulacji prawnych. **Świętując w tym roku Dzień Wspólnot Narodowych, obchodzimy również 10. rocznicę braku ustawy o mniejszościach narodowych**. Natomiast obecne okoliczności, czyli dyskusje władz na ten temat oraz zaangażowanie społeczeństwa w tworzenie prawa, napawa optymizmem.

Kolejną, niemniej ważną kwestią, gdzie zauważalne są pozytywne trendy, jest finansowanie projektów mniejszości narodowych. Ten temat jest szczególnie drażliwy, biorąc pod uwagę fakt, że **finansowanie mniejszości narodowych z innych państw jest często postrzegane jako potencjalne zagrożenie**, co potwierdza Departament Bezpieczeństwa Wewnętrznego w swoich raportach. Finansowanie mniejszości narodowych za pośrednictwem poszczególnych rosyjskich organizacji lub osób może być wykorzystane jako narzędzie propagandy lub wpływów. W związku z tym państwo, uznając te zagrożenia, powinno nie tylko utrzymać, ale także zapewnić proporcjonalność przyznawanego finansowania. W swojej rezolucji w sprawie Litwy Komitet Ministrów Rady Europy zauważa potrzebę, by za pośrednictwem Litewskiego Funduszu Wsparcia Prasy, Radia i Telewizji, uregulowane zostało wsparcie dla mediów mniejszościowych, w tym między innymi oddzielnej puli finansowania oraz analizę mechanizmu dotacji organizacji mniejszości narodowych w taki sposób, by mogłyby się ubiegać o wieloletnie projekty. W tym roku Europejska Fundacja Praw Człowieka otrzymała pismo od Litewskiego Funduszu Wsparcia Prasy, Radia i Telewizji, który

wyraził poparcie, by media mniejszości narodowych były wspierane w ramach oddzielnej puli finansowej. Poszczególne samorządy, ogłaszając nabór wniosków na projekty kulturalne czy społeczne, już przewidują oddzielny punkt na finansowanie projektów mniejszości narodowych.

Niemniej ważnym zjawiskiem w kontekście ochrony mniejszości narodowych jest **mowa nienawiści**. Litewski kodeks karny przewiduje odpowiedzialność karną za podżeganie do niej. Obserwując przestrzeń wirtualną i znajdujące się tam negatywne komentarze w kierunku mniejszości narodowych, należy zauważyć tendencję spadkową. Zmniejszanie stereotypizacji w społeczeństwie oraz edukacja, pozostają najbardziej kluczowymi wyzwaniem w kontekście dobrobytu narodu otwartego i wielokulturowego.